SUNDAY TIMES bestseleris

MANO GROŽIS – NE TAVO REIKALAS

FLORENCE GIVEN

baltos lankos

MANO GROŽIS – NE TAVO REIKALAS?

FLORENCE GIVEN

Iš anglų kalbos vertė Almantė Rimavičienė

baltos lankos

queer

ĮVADAS

„Dėl nė vieno žmogaus neprivalote būti gražios. Nei dėl savo vaikino (sutuoktinio, partnerio), nei dėl bendradarbių, nei tuo labiau dėl gatvėje atsitiktinai sutiktų nepažįstamų vyrų. Neprivalote tokios būti dėl savo mamos, dėl vaikų ar dėl civilizacijos apskritai. Grožis nėra nuoma, mokama dėl to, kad užimate moterims skirtą vietą.“
Erin McKean

Ši citata pakeitė mano gyvenimą ir nulėmė šios knygos pavadinimą.

Per visą feminizmo istoriją moterys įvairiais aspektais išnagrinėjo grožio kaip valiutos koncepciją, atsirado skirtingų šios idėjos variacijų. Pavyzdžiui, Naomi Wolf knygoje „Grožio mitas“* išsamiai aprašo grožio standartų sąsajas su kapitalizmu; Chidera Eggerue, dar žinoma kaip *The Slumflower***, knygoje „Puikus metas būti vienai“ taip pat kalba apie grožį, kaip ir judėjime *#SaggyBoobsMatter****, siekdama paskatinti moteris nebijoti būti netobulas; o translyčių asmenų teisių aktyvistė Janet Mock pasakoja, kad prasidėjus virsmui jautėsi įgavusi grožio privilegiją. Bet knyga „Mano grožis – ne tavo reikalas“ yra mano pačios interpretacija.

Minėta frazė išsiuntė mane į kelionę, per ją permąsčiau savo tapatybę, pirmą kartą įsigilinau į save ir susimąsčiau, kodėl, po velnių, atlieku tuos invazinius, brangius, užimančius daug laiko ir kartais netgi skausmingus grožio ritualus. Suvokiau, kaip stipriai mano savivertė priklauso nuo to, ar manęs geidžia vyrai ir ar esu pakankamai graži, kad jie su manimi pagarbiai elgtųsi. Bet dažniausiai grožio pritrauktas dėmesys reiškė, kad vyrai į mane žvelgia kaip į objektą, o jie negerbia objektų. Juk iš objektų nereikalaujame atsako, – tai

* Knyga „The Beauty Myth“ nėra išleista lietuvių kalba.
** Lūšnynų Gėlelė (angl.).
*** #NukarusiosKrūtysGražios (angl.).

vienpusis santykis. Štai kodėl jie taip blogai sureaguodavo man atsisakius, išvadindavo frigidiška ir panašiais žodžiais – nesitikėdavo, kad objektas turės savo nuomonę. Moterys yra objektai. Pripažinti šią tiesą buvo tiek nemaloni, tiek išlaisvinanti patirtis, bet toks ir yra augimas.

Ši frazė taip pat paskatino apmąstyti grožio standartus ir suprasti, iš ko jis susideda. Kolektyvinė, visuomenėje vyraujanti grožio idėja yra paremta odos baltumu, lieknumu, negalios neturėjimu ir lytinės tapatybės sutapimu su biologine lytimi. Tuomet ir supratau, kad mano pačios grožis suteikė man daugiau galimybių, dėl kurių šios grožio sampratos neatitinkančioms moterims tenka daug daugiau dirbti. Ir visai nesvarbu, ar save laikiau žavia, ar ne, pirmą kartą gyvenime teko pripažinti faktą, kad visuomeninėje patrauklumo skalėje atsidūriau ant aukštos pakopos, nes esu liekna, baltaodė ir neturiu negalios. Kaip moterys, mes nenorime pripažinti turinčios „grožio privilegiją“, nes mus visą laiką mokė elgtis taip, lyg apie ją nežinotume, o į komplimentus atsakyti save sumenkinant ir sureaguojant tokiais žodžiais kaip: „Ne, nesu, tik pažiūrėk į mano... [pabrėžiant „ydas“]!“ Kad pripažintume šią privilegiją, pirmiausia pačios turėtume save laikyti gražiomis. Bet dauguma moterų jaučiasi nesaugios, todėl niekaip negali to pripažinti. Taip patrauklumo privilegija ir toliau lieka neišsakyta, ir kaip visuomenė toliau siekiame depolitizuoti tinkamų susitikinėti kandidatų atranką, lyg ji visai nebūtų problemiška ir priklausoma nuo apkūnumo fobijos, rasistinių ir seksistinių sąlygų.

Dažnai diskutuojama, ar patrauklumas iš tiesų yra privilegija, nes gauta nauda yra paremta mūsų kūnų objektizavimu, o ne gerbimu. Mano grožis ne tik paskatino žmones geriau su manimi elgtis: dėl jo taip pat patyriau skaudžiausius trauminius įvykius gyvenime. Žvelgdami į gatvėje sutiktas gražias moteris vyrai negalvoja: „Ji graži, todėl neketinu seksualiai priekabiauti ir neseksiu jos iki namų.“ Priešingai. Visą gyvenimą turiu nuolat būti budri: nerimauju, kad koks vyras iškiš galvą pro automobilio langą ir ką nors man šūktelės, ko nors įpils į gėrimą, nupirktą man „už gražias akis“, o eidama namo visada stabteliu parduotuvėje įsitikinti, kad niekas manęs neseka. Raktai būna

suimti tarp pirštų taip, kad prireikus apsiginti galėčiau jais pasinaudoti, širdis daužosi, nuolat žvilgčioju per petį ir bandau pasirinkti saugiausią kelią namo, net jei dėl to reiktų važiuoti taksi, – būtent taip daugeliui moterų atrodo naudojimasis visuomeninėmis erdvėmis. Negaliu net suskaičiuoti, kiek kartų norėdama išvengti vyrų dėmesio ir dėl beveik kaskart išėjus pasilinksminti patiriamo seksualinio priekabiavimo svarsčiau plikai nusiskusti. Bet suvokiau, kad toks poelgis leistų suprasti, jog aš pati turiu vengti priekabiautojų, o ne jie turi liautis priekabiavę.

Kai buvau jauna, mane mokė, kaip skaičiuoti kalorijas, nustatyti leidžiamo suvartoti maisto kiekį ir atsisakyti tam tikrų produktų, bet tuomet niekas nepaaiškino, kaip svarbu nustatyti ribas ir kitiems žmonėms sakyti „ne“. Kaip, jūsų nuomone, supratau, ką šiame pasaulyje reiškia būti moterimi? Man atrodė, kad daug svarbiau būti geismo objektu, o ne patenkinti savo poreikius ir būti gerbiamai kaip asmenybei. Dėl šių ydingų įsitikinimų ir žemos savivertės santykiuose patirdavau smurtą, nes neturėjau nusistačiusi ribų ir nemaniau, kad esu verta ko nors daugiau. Tiesiog jaučiausi laiminga, kad kažkas manęs nori.

Dažnai spėlioju, kaip būtų susiklostęs mano gyvenimas, jei jau tada būčiau žinojusi, kad mano kūnas pirmiausia priklauso man ir tik man vienai, kad mano išvaizda ir kūnas nėra skirti kitiems pamaloninti. Spėlioju, kaip būtų susiklostęs mano gyvenimas, jei būčiau supratusi, kad neprivalau dėl kitų būti „meili“, „tobula“, „smulkutė“ ar „graži“, man geriausia ne būti besikankinančia mergina, norinčia tilpti į vyrų pasaulyje moterims apibrėžtą vietą, o likti savimi ir nepaisyti kitų žmonių reakcijų, ir visai nesvarbu, ar bus skirta vietos tokioms kaip aš, ar ne.

Dėl taip trokštamo pripažinimo tik naikinau, slopinau ir menkinau tikrąją save, gyvenau siekdama patikti visiems, tik ne sau, bet tikrai nenoriu, kad ir jūs jaustumėtės turinčios taip elgtis. Norėčiau, kad kas nors būtų trenkęs šia knyga man per galvą, kai visas pasaulio toksiškumas dar nebuvo prasiskverbęs į mano gyvenimą.

Štai toks galėtų būti pokalbis tarp jaunesnės manęs ir vyresnės manęs:

Vyresnė Flosė: Flose, kodėl kemši servetėles į liemenėlę ir atsisakai pusryčių?

Jaunesnė Flosė: Nes berniukams taip patinka! Jie mėgsta lieknas mergaites su dideliais papais.

VF: Gerai, Flose, bet gal galiu šį tą pasakyti?

JF: Taip, kokios bėdos?

VF: Suprantu, kodėl taip jautiesi, bet...

JF: Ir? Taip daro visos populiarios mergaitės.

VF: Suprantu, tu ir tik tu sprendi, kaip elgtis su savo kūnu. Bet manau, kad labai svarbu suvokti, kokia yra tikroji tavo priimtų sprendimų priežastis. Tavo sprendimai kenkia sveikatai. Gal galėtum paaiškinti, kodėl nevalgai? Kokia tokio elgesio priežastis?

JF: Nes maisto skonis nėra toks malonus kaip jausena esant lieknai! Taip elgiuosi ne dėl vyrų. Man pačiai patinka taip atrodyti.

VF: Dieve. Gerai. Pirma, suprantu, kad tu gyveni 2013 metais, bet už mano langa jau 2020-ieji ir Kate Moss jau viešai atsiprašė už šiuos kadaise pasakytus žodžius. Tavo svoris nėra toks svarbus ir jis neapibrėžia tavo grožio, toks požiūris jau pasenęs. Antra, gali būti, kad taip elgdamasi sąmoningai nesieki patraukti vyrų, bet visuomenėje vyraujančias kolektyvines grožio ir geidžiamumo sampratas paveikė rasizmas, seksizmas, apkūnumo fobija, nusistatymas prieš negalią turinčius žmones, transfobija ir vyrų troškimai. Tad nors taip elgiesi todėl, kad „to nori“, dideles krūtis ir lieknumą įvardiji kaip grožį tik todėl, kad to nori vyrai, o žiniasklaida, filmai bei televizija

mums perduoda ir įtvirtina vyrišką grožio supratimą. Ar kada atkreipei dėmesį, kad berniukai į mokyklą ateina susivėlę ir apsimiegoję, tiesiog apsivilkę uniformas?

JF: Taip, bet berniukai gali elgtis ki... O, supratau. Taip, spėju, kad tai nesąžininga, tiesa?

VF: Nesąžininga. Nes berniukai gali atsikelti likus dešimt minučių iki pamokų, apsivilkti uniformą ir sušlamšti pusryčius, o tu visą rytą praleidi priešais veidrodį gražindamasi, kad atrodytum taip, jog tie berniukai tavęs geistų, ir norėdama būti liekna, daili ir jų geidžiama net atsisakai pusryčių. Turbūt jautiesi išsekusi. Ar kada pagalvojai, ką galėtum nuveikti per tą papildomą laiką? Ar kada spėliojai, koks būtų tavo gyvenimas, jei į mokyklą ateitum tokia, kokia iš tiesų esi?

JF: Oho, niekada nebuvau apie tai susimąsčiusi. Spėju, viskas būtų daug paprasčiau, jei galėčiau tiesiog išlipti iš lovos ir eiti į mokyklą... Bet taip elgiasi visos populiarios mergaitės, o aš irgi noriu būti populiari! Gyvenimas daug lengvesnis, kai atrodau graži! Juk taip ir yra: tiek žurnaluose, tiek filmuose matome, kad vaikinas atitenka gražiausiai merginai. Visi vyrai nori su jomis susitikinėti!

VF: O iš kur toks stiprus įsitikinimas, kad vyrai būtinai turi tavęs geisti?

JF: Ar ne kiekviena moteris taip jaučiasi? Maniau, kad taip ir yra sutvarkytas mūsų pasaulis... Moterys gražinasi, kad vyrai jų geistų.

VF: Vadinasi, manai, kad moters vertė priklauso nuo jos sugebėjimo atrodyti gražiai?

JF: Niekada apie tai negalvojau. Bet tikriausiai taip ir yra...

VF: Jei taip jautiesi ir esi įsitikinusi, kad tavo, kaip moters, vertė priklauso nuo grožio, ką galvoji apie tas moteris, kurios nėra gražios? Ar žvelgi į jas iš aukšto? Ar manai, kad jos nieko nevertos?

JF: Nemanau, kad kada taip pasielgiau. Bet gal...

VF: Kaip manai, ar stengiesi taip atrodyti todėl, kad pati to nori, ar pabrėži savo moteriškumą tikėdamasi, kad tada kiti žmonės su tavimi geriau elgsis? Galbūt giliai širdyje supranti, kad ir tu pati gražiau elgiesi su savo moteriškumą pabrėžiančiomis moterimis?

JF: Dieve mano, nebūtina manęs užsipulti!

VF: Flose, neužsipuoliau tavęs. Šie klausimai skatina pažvelgti į save ir suprasti, kokią bjaurią neapykantą jauti kitoms moterims ir moteriškumui. Pamąstyk ir atsakyk į mano klausimą!

JF: Matai, jei nueinu į mokyklą nepasidažiusi ir nesusitvarkiusi plaukų, aplinkiniai iš karto tai pastebi ir sako, kad atrodau pavargusi. Kai atrodau gražiai, jie su manimi geriau elgiasi ir sulaukiu daugiau pripažinimo, todėl taip ir elgiuosi. Suprantu, ką bandai man pasakyti. Nesąžininga, kad vaikinai gali ateiti bet kaip atrodydami ir taip toliau. Bet akivaizdu, kad jei atrodysiu gražesnė ir atitiksiu jų sukurtą įvaizdį, tada jie mane pasirinks!

VF: Kodėl tau svarbu, kad tave pasirinktų vaikinai? Kodėl negali tiesiog eiti į mokyklą ir mokytis?

JF: Aš... tiesą sakant, nežinau. Vėlgi turbūt todėl, kad man visada kartojo, ko turėčiau norėti – vyro. Veikiausiai niekada savęs nepaklausiau, kodėl noriu būti „pasirinkta vyrų“, iš kur tas noras atsirado.

VF: Dabar savęs paklausk!

JF: Nes visos kitos taip elgiasi? Nes mačiau filmuose? Visos mergaitės puošiasi dėl vyrų! Nežinau, tiesiog taip yra!

VF: Supranti, Flose, tu neteisi. Tikėtina, kad vyras tave pasirinks tada, jei atrodysi labai moteriška ir susikursi jo geidžiamos moters įvaizdį...

JF: Tą ir bandau pasakyti!

VF: ...bet tas vyras nesielgs taip, kaip tu tikiesi.

JF: Ak.

VF: Jei turi pasiekti tam tikrą grožio lygį vien tam, kad tave kas nors pasirinktų, vadinasi, tas pasirinkimas bus paremtas tavo kaip objekto grožiu. Manau, kad norėtum būti pasirinkta ne tik dėl savo išvaizdos. Norėtum, kad tave pasirinktų dėl visos tavęs. Mieloji, jei visą gyvenimą sieksi vyrų pripažinimo, visą likusį gyvenimą jausiesi išsekusi. Nes vyrų pripažinimas primena bedugnį šulinį. Jie niekada nenorės matyti tavęs tokios, kokia esi. Liaukis jo vaikytis. Liaukis bandyti juos pritraukti. Liaukis bandžiusi tapti jiems priimtina Flose. Jie tavimi pasinaudos ir išmes, kai tik nebebūsi reikalinga. Tavo gyvenimo tikslas iš tiesų nėra būti „pasirinktai“ kokio nors vyro. Visa tai tėra didelis melas. Iš tiesų tau net nereikia vyrų. Arba jie tikrai ne tokie reikalingi, kaip tau įkalta į galvą.

GYVENIMAS PER TRUMPAS, KAD NEMYLĖTUM SAVĘS TOKIOS, KOKIA IŠ TIESŲ ESI.